

19-24 YAŞ KATEGORİSİ
BİRİNCİLİK ÖDÜLÜ

YARIMADA'NIN KIL KEÇİLERİ VE YETİŞTİRİCİLERİ

Hazırlayanlar: Goncagül Karaağaç Ekici, Gözde Karahan,
Meltem Güme, Dilşah Fırat

İçindekiler:

Karaburunlu Gençlerin Oluşturduğu Gençlik Meclisi ile Dünden Bugüne	3
Türkiye'nin En Batısı; Zengin Toprakların Fakir Kenti Karaburun	3
Yarımadanın Kıl Keçileri ve Yetiştiricileri	6
Teşekkür	7
Başlarken	7
Yusuf Arıcı (Çoban, Yaylaköy)	8
Metin Denizeri (Çoban, SalmanKöyü)	10
Ali Atalay (Muhtar, Salman Köyü)	11
Alaaddin Kandıralı (Çoban, Kösedere Köyü)	11
Taner & Sezgin Gülhan (Çoban, Kösedere Köyü)	13
Hamza Tokaç (Çoban, Yaylaköy)	13
Leyla Arıcı (Çoban, Yaylaköy)	14

KARABURUNLU GENÇLERİN OLUŞTURDUĞU GENÇLİK MECLİSİ İLE DÜNDEN BUGÜNE

Karaburun Yarımadası Yerel Gündem 21 Gençlik Çalışma Grubu olarak 2002 yılında başladığımız çalışmalarımıza 2006 yılında Gençlik Meclisimizi kurarak devam ettik. Yarımada gençlerin ve İYTE öğrenci gruplarının da içinde yer aldığı Meclisimiz ile aynı yıl bizlerin istekleriyle projelendirdiğimiz Gençlik Merkezimizi Karaburun'da açtık. Karaburun Kent Konseyi Gençlik Meclisi'nin koordinatörlüğünde ve Karaburun Kent Konseyi'nin destekleriyle gönüllü hizmet verdiğimiz Gençlik Merkezi; yerel, ulusal ve uluslararası pek çok projeye ev sahipliği yaptı, Yerel Gündem 21/Kent Konseyi çalışma grupları ve meclisleri (kadın, gençlik, muhtarlar, yıldızlar) toplantılarının yapıldığı bir mekan oldu. Bütçesi olmayan Gençlik Merkezimizde tüm çalışmalarımızı gönüllük esasıyla yürütmeye devam ediyoruz.

Ulusal Gençlik Parlamentosu kurucu üyesi de olan Karaburun Gençlik Meclisimiz, Ulusal Gençlik Parlamentosu toplantılarında Karaburun'u başarı ile temsil etmekte ve Karaburun'un tanıtımına katkı sağlamaktadır.

Karaburun Gençlik Merkezi Projemiz ile iyi yönetim ve proje uygulamalarında Yarımada gençlerin başarısını Ulusal Gençlik Parlamentosu'na taşıyarak, "En İyi Gençlik Meclisi" ödülünü Karaburun'a kazandırdık. "Karaburun Yarımadası Gençlik Eğitim ve Kültür Merkezi Projesi" yle Yerel Yönetim Ödülleri Programına başvurarak, Başarılı İş Birliği Kategorisinde (kurulum aşamasında sağlanan destekler vb.) 2009 yılının İlçe Belediye Başkanı ödülünü Karaburun ve Mordoğan Belediye Başkanlarına getirdik.

Gençlik Meclisi olarak; şeffaflık, gönüllülük, sosyal sorumluluk, kentimizin yaşam kapasitesini arttırmak, sürdürülebilirlik, yönetim, bilgi paylaşımı, barış, adalet, insan hakları ana başlıklarından yola çıkarak kuruluşumuzdan bugüne köyümüz, mahallemiz en önemlisi Karaburun için bir şeyler yapmaya "varız" dedik.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 150. kuruluş yıl dönümü için yapılan çağrıyla, İzmir kenti ile iç içe biçimlenmiş 150 yıllık tarihini yeniden ele almak ve gençler arasında kültürel bağlantılar kurulması açısından bir fırsat olarak gördük. Bu kapsamda, Karaburun Gençlik Meclisi olarak Karaburun'un kadim kültürüne ışık tutacak, gençlerin bakış açılarıyla kentimizin tarihini oluşturan kesitleri yorumlamamıza olanak sağlayacak, bir sözlü tarih projesini yürüttük. "Yarımada'nın Kıl Keçileri ve Yetiştiricileri" projesi ile ekip çalışmasının gerekliliklerini gözlemleme, Karaburun Yarımadası'nın köylerini yeniden keşfetme, kıl keçisi yetiştiriciliğini ve bu kültürü birlikte öğrenme imkanı yakaladık. Yarımada'nın önemli bir kültürel ve toplumsal değerini yaşatanlarla beraber paylaştık ve tarihlerini onlarla birlikte yazdık.

TÜRKİYE'NİN EN BATISI: ZENGİN TOPRAKLARIN FAKİR KENTİ KARABURUN

Türkiye'nin Ege Bölgesi kıyılarının en batı ucunda yer alan Karaburun Yarımadası, 1200 metreye ulaşan Bozdağ'ı, Ege'nin derin sularıyla çevrelediği kıyıları ve çok sayıdaki koyları, Akdeniz ikliminin yaz aylarındaki yüksek nemini ve sıcaklığını dağıtan rüzgârı ile kendine özgü ekosistemi olan nadir alanlardan biri. Bu ekosistem, karasal ve denizel alanlarda uluslararası tanımlamalar ve sözleşmelerle çeşitli düzeylerde koruma altına alınması gereken, tür açısından zengin, hassas bir flora ve fauna varlığını barındırıyor. Karaburun Yarımadasının sahip olduğu floranın 15 endemik türü, 4 nadir türü ve CITES kapsamında 5 adet bitki taksonu içerdiği tespit edilmiş.

Yarımada kıyıları, dünyanın en nadir memelileri arasında olan ve nesli tükenme riski aşırı derecede yüksek olduğu kabul edilen Akdeniz Foku'nun (*Monachusmonachus*), dünyada çok sınırlı yaşama ve üreme alanlarından biri. Ayrıca; “nesli tükenmekte olanlar ve küresel ölçekte koruma önceliği olanlar” sınıflandırmasında Akdeniz'e özgü endemik Ada Martısı'nın (*Larusaudouinii*) Türkiye için kesin olarak bilinen ikinci üreme alanı Yarımada adaları olarak belirlenmiş. Karaburun Yarımadası, ülkemizin zengin yırtıcı kuş rezervlerinden biri olarak değerlendiriliyor. Yılan Kartalı (*Circaetusgallicus*), Küçük Kerkenez (*Falconaumanii*), Ada Doğanı (*Falcoeleonora*) gibi uluslararası ölçekte nadir/azalan kategorisindeki türler ve Avrupa'nın en ender yırtıcılarından olan Tavşancıl (*Hierraeetusfasciatus*), bu bölgede hâlen gözlenmekte ve muhtemelen de ürettiği kabul edilmekte. Sanayileşme ve kentleşme olgularının sonucu olarak ekosistemlerin hızla bozulması ve biyoçeşitliliğin kaybı ülkemizin ve dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan birkaçı. Karaburun Yarımadası ise; hiçbir sanayi tesisinin yer almaması, pek çok kıyı yerleşiminde gördüğümüz yoğun yapılaşma ve insan aktivitelerinden daha az etkilenmiş olması ve özel coğrafi yapısı nedeniyle, ekosistemi ve doğası göreceli olarak korunabilmiş. Yarımada ekosisteminin korunması, yörenin, bölgenin, ülkemizin ve dünyanın koruma ve yaşatma sorumluluğu altında.

İ.Ö. 4000 yıllarına ait bulgulara göre, Batı Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olan Karaburun Yarımadası'nda, Hitit, Yunan, Pers, Roma ve Bizans egemenlikleri yaşanmış. Homeros'un ünlü eseri Odyssea'da adı “Rüzgarlı Mimas” olarak geçen Yarımada'da “Mimas Dağı” (Bozdağ) ve adını mitolojideki Narsisus'tan alan Karaburun'la özdeşleşmiş “Nergis” çiçeği mitolojideki değerleri bugüne taşımış.

Yarımada'nın tarihsel gelişiminde farklı nedenlere bağlı olarak göçler ve yerleşme süreçleri yaşanmış. Böylece kültür mirasında çeşitlilik ve zenginlik ortaya çıkmış, bu kültürel unsurlar geçmişten bugüne kısmen de olsa korunabilmiş.

Yarımada'daki ekonomik faaliyetler yöreye özgü ürünlere dayanmakta. Karaburun “doğal ürün markası” olarak ünlenmiştir. Karaburun'un bu sermayesi, korunmuş doğasının toprak, su ve bitki kaynakları ile olumlu iklim koşullarına bağlı. Doğanın, köy yaşamının ve geleneksel üretimlerin korunması, kırsal kalkınmada Karaburun Yarımadası'na yüksek bir potansiyel kazandırıyor. Bu amaçlarla hazırlanan “Karaburun Keçi Peyniri Mandırası” projesi 2015 yılında İZKA tarafından onaylanarak 2018'de üretime geçti. Projeye keçi sütünün varlık odaklı girişimcilik yaklaşımıyla, işlenmiş ürüne dönüştürülmesi, katma değer yaratılması, Karaburun ilçesinin sosyal ve ekonomik sermayesinin artırılması, bölgenin sürdürülebilir kırsal kalkınması için itici güç oluşturulması ve kıl keçisi varlığının korunması hedeflendi.

Tüm bunlara rağmen Yarımada; özellikle son yıllarda hızla artan bir keşfedilme sürecinin ardından ekosistemi, doğal ve kültürel yapıyı geri döndürülemez şekilde tahrip eden ve yöre ekonomisine katkısı olmadığı gibi yerelin varlığını da yok etme riski taşıyan yatırımların ağır tehdidi altında. Taş – mıcır – mermer - toprak ocaklarının yarattığı yıkım ve toz, Yarımada'nın endemik bitkilerinde, nadir bitkilerde, tıbbi amaçlı bitkiler bakımından sahip olduğu zengin florasında, bölge halkının başlıca tarımsal gelir kaynaklarında (zeytin, nergis, sümbül, enginar, mandalina...) hayvancılık ve dağlık habitat üstünde yıkıcı, bozucu etkiler yaratıyor. Doğanın bu şekilde tahrip edilmesi ile yaratılan çevre, görüntü, gürültü kirliliği ve toz bölgenin ekonomik kalkınmasında hedeflenen ve gelişmekte olan temiz tarım, hayvancılık ve alternatif turizm odaklı gelişimi de baltalıyor.

Yarımada'da “yenilenebilir ve temiz enerji” üreten RES'ler de sosyokültürel doku, yerelin ekonomik ihtiyaçları, yaşamsal gereksinimleri, doğa, yaşamı paylaştığımız bitki ve hayvan toplulukları göz ardı edilerek kuruluyor.

Karaburun Yarımadası'nda 6 firmaya üretim lisansı verildi. Kurulan veya inşaatına başlanmış olan RES projeleri mevcutta 115 türbine ulaştı. Bu projelerin toplam alanı, 415 km² olan Karaburun Yarımadası yüz ölçümünün %71'ini kapsamakta. Yarımada'da RES yatırımı planlanmayan tek bölge %13'lük bir alana yayılan Bozdağ/Akdağ kütlesi. Ege'nin denizden en hızlı yükselen bölgesi olarak bilinen bu sarp dağ kütlesi de buna eklendiğinde Karaburun Yarımadası'nda yaşam için bırakılan alan toplam yüz ölçümünün % 16'sı. Yani, Yarımada tümüyle RES sahasına dönüştürülmek isteniyor.

Ortalama ömrü 25 yıl olan bu yatırımların gerçek maliyeti ise, parasal değeri ölçülemeyecek doğanın, yaban hayatının, sosyal yaşamın, insan sağlığının ağır şekilde tahrip olması, kaybolan tarım, hayvancılık ve turizm gelirlerinin toplamına denk. Bu ölçüde yoğun ve yaygın RES inşaatı, türbinlerin kapladığı alanlar, interkonnekte sisteme bağlantıları, yan yollar, türbinlerin trafo merkezine bağlanması için kurulan yer altı şebeke tesisleri, türbinler arası açılan yollar, geçici inşaat alanları, türbinlerin kanatları ve emniyet ışıklarıyla, manyetik alan etkisi, çıkardığı titreşim ve gürültüyle Yarımada'da yaşamı tehdit ediyor.

Yarımada halkı, yereldeki tüm aktörler, bölgenin doğal coğrafyası ve kültürel dokusunun **bütünsel** bir yaklaşımla korunması ve koruma-kullanma dengesi temelinde temiz tarım ve hayvancılık, sorumlu ve korumacı turizm türleriyle birlikte kırsal kalkınmanın gerçekleşebileceği yolunda ortak bir bilince ve görüşe sahip. Yarımada'nın ülke ve dünya mirası niteliğinde olan doğal ve sosyokültürel değerlerinin korunabilmesi amacıyla, Karaburun Kent Konseyi tarafından, bilim insanlarının katkıları, yerel paydaşların bilgi ve deneyimleri ile hazırlanan ve Karaburun Belediyesi Meclis kararı olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na gönderilen raporla Yarımada'nın **bütünsel bir yaklaşımla korunması talep edildi.** **“Karaburun Yarımadası Özel Çevre Koruma Bölgesi İnceleme ve İlan Gereke Raporu” onaylanmak üzere Bakanlar Kurulu'na sunulma aşamasında.** Doğal varlıklar, temiz tarım ve hayvancılık ve kırsal yaşam üçgeninde Karaburun Yarımadası sahip olduğu **sürdürülebilir kırsal kalkınma potansiyeli** ile çok özel bir konuma sahip.

Projemize konu olan Karaburun Yarımadası'nın simgesi haline gelen kıl keçisi, yüzyıllardır süregelen kırkımlar, yöreye özgü peynir çeşitleriyle (kopanisti peyniri, kelle peyniri, deri tulum peyniri) aynı zamanda Yarımada kültürel değerlerinin de çok önemli bir parçası. 25.000 baş civarında olan keçi varlığının yaklaşık dörtte biri Yarımada'nın orta kesiminde yer alan Yaylaköy'de bulunuyor. Salman ve Parlak köyleri de keçi yetiştiriciliğinin önemli olduğu yerleşimler arasında. Karaburun Yarımadası'nın sahip olduğu doğal ve kültürel değerler ilgili diğer devlet kurumlarınca da kabul edilmekte. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı kendine has özellikleri bulunan Karaburun kıl keçisi, yok olmaması için "halk elinde ıslah" programına almış durumda.

Yarımada'da koruma ve teşvik çalışmaları sürerken, Yaylaköy'deki RES yatırımı yapan tek bir firmaya Yarımada'nın %61'i kiralanmış durumda. Yaylaköy yerli halkının özgürce keçi otlattıkları dağlarına el konuldu. Makilikler toz kütleleriyle kaplandığından besin özelliğini yitirdi. Keçiler, oğlaklar hastalanmakta, düşük yapmakta, ölmektedir; bahar ayında sürü sahipleri Karareis'e göçmeye başladılar. Yazın tozdan dolayı çobanlar sürüleri Akdağ'dan indiremiyor. Hayvanları sulamak için römorklarla Akdağ'a su taşıyor. Yaylaköy'deki zeytincilik de tehdit altında, toza bulan zeytinlerde verimsizleşmeye başladı. Diğer yandan, Yarımada'nın en bakir bölgeleri (Yaylaköy, Salman, Parlak köyleri) zeytinlik yapma taahhüdü ile tarım yatırımcılarına tahsis edildi. Bunların içinde, geçen bunca yıla rağmen, bir tek fidan bile dikmemiş olanlar da mevcut. Dikim alanlarının çevresi dikenli teller ile çevrelendi. Köylülerin ve keçi sürülerin geçtiği bütün patikalar iptal oldu.

Özetle Karaburun'da ayakta durmaya çalışan kadim bir kültür yok oluyor. Karaburun'un karakeçilerinin sahiplerinin hayatları ve geçim kaynakları ellerinden alınıyor. Ülkemiz,

Avrupa'nın tamamından daha zengin bir biyoçeşitliliğe sahip Karaburun Yarımadası örneği ile ulusal ve uluslararası düzeyde genç ve gelecek kuşaklara, doğal zenginliklerini ve kadim kültürlerini de koruyarak kalkınmış bir Yarımada bırakabileceğimize inancımızı sürdürmek istiyoruz.

YARIMADANIN KIL KEÇİLERİ VE YETİŞTİRİCİLERİ

Sözlü tarih, yaşadığı topluma yabancılaşmaya başlayan bir neslin geçmişe yönelik sorduğu merak dolu sorularla başlamaktadır. Bu sorular aynı zamanda sözlü tarihin anahtarındır. Sözlü tarih yaşadığımız kentin soluk alışverişinin kaydı, geçmişin yaşayan belleğidir.

Sözlü tarih, tarih yazımının hem en eski hem de en yeni biçimidir. Artık insanlar savaşımlardan, devletlerarası yapılmış antlaşmaların tarihlerinden sıyrılarak, yaşadıkları çevreyi, önünden geçtikleri sarnıcı, su içtikleri çeşmeyi tanımak istiyor. 21. yüzyıl insanı kendini yeniden keşfetmek, kaybettiği değerleri tekrar kazanmak istiyor. Bu ihtiyaç sözlü tarihi ve yerel tarihi günümüzde gerekli hale getirdi.

“Yarımadanın Kıl Keçileri ve Yetiştiricileri” projemizle Karaburun'da yaşayan gençlerin yaşadıkları mahalle ve köylerle bir olmasını, yıllardır içinde olduğumuz ilçemizi bu yönüyle tanımasını istedik. Bu projenin Karaburun'da bundan sonra gençler tarafından yapılacak ve yapılması düşünülen sözlü tarih çalışmalarının bir başlangıcı olacağını düşündük.

Engebeli arazileri, doğası ve deniziyle tanınsa da Karaburun Yarımadası'nda halkın temel geçim kaynağı keçi yetiştiriciliği ve zeytincilik. İnsanlık tarihinde ilk evcilleştirilen hayvanlardan biri olan keçi, Yarımada'da pek çok ailenin temel geçim kaynağını oluşturuyor. Karaburun Yarımadası'na özgü kıl keçisi özellikle yüksek süt verimi ile tanınıyor. Geçmiş yıllarda “orman yasağı, süt fiyatları ve diğer nedenlerle biraz gözden düşmüş olsa da, kıl keçisi Karaburun Yarımadası'nda yerel kültürün önemli bir parçası.

Yarımada'da geleneksel keçi yetiştiriciliği yapan “Yörük” aileler tarafından yetiştirilen keçiler bizlere et, peynir, süt ve sündürme olarak geri dönüyor. Kara keçiler, 8 yıldır da Karaburunluları ve bu geleneği sahiplenen herkesi Kırkım Şenliği'nde buluşturuyor. İlçemize gelenleri kavşakta iki kara keçinin heykelinin karşılaması rastlantı değil. Projemiz ile; Karaburun Yarımadası'ndaki keçi yetiştiricilerini ve gençleri bir araya getirerek, Yarımada'da yetiştiricilik kültürünü festival günlerinin dışına çıkartmayı bu kültürü öncelikle gençlerin hayatlarına, ardından Yarımada'nın toplumsal-kültürel yazınına dahil etmeyi hedefledik.

Projemiz 3 aşamadan oluşuyor; eğitim, saha ve dokümantasyon.

- İlk aşamada, Yarımadalı gençlere sözlü tarih eğitimi verilmiş, eğitimde sözlü tarih için teorik anlatım ve uygulama süreci açıklanmıştır.
- Saha çalışmalarında ise önceden belirlenen yetiştiriciler ile gençler mülakatlar yapmış, yetiştiricilerin yaşam ve çalışma alanları fotoğraflanmıştır.
- Saha çalışmaları bitiminde, fotoğraflar arşivlenmiş, mülakat çıktıları metin haline dönüştürülmüştür.
- Projenin son adımında; metin ve fotoğraflar ile Yarımada'da ve internette dağıtımı sağlanacak şekilde “Yarımada'nın kıl keçileri ve yetiştiricileri” gazeteleri üretilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

“Yarımadanın Kıl Keçileri ve Yetiştiricileri” projemizle, Yarımada tarihine ekonomik, toplumsal ve kültürel bir not bırakmış ve tarihi incelemenin yeni bir yolunu keşfetmiş olacağız.

Teşekkür

Yarımada kültürünün nesiller arası aktarımını önemli hedeflerinden biri olarak kabul eden Karaburun Gençlik Meclisimiz, “Yarımadanın Kıl Keçileri ve Yetiştiricileri” başlıklı sözlü tarih çalışmasını gerçekleştirmeyi de bu hedef için görevlerinden biri olarak kabul etmiştir. “Yarımadanın Kıl Keçileri ve Yetiştiricileri” sözlü tarih çalışması bizlere geçmişimizle barışmamızı, şimdiye kadar kulak vermediğimiz büyüklerimiz ile dertleşerek, birçok ortak noktamızı yıllar sonra keşfetmemizi sağladı. Projede arşivini bizlere açan Karaburun Kent Konseyi ve Karaburun Sivil İnisiyatif’e ve emeği geçen herkese teşekkür ediyoruz.

Başlarken

Karaburun Yarımadası’nda kıl keçileri ve yetiştiricileri ile yaptığımız sözlü tarih yolculuğunda keçi yetiştiricilerine: “Yetiştiriciliği ne zamandan beri ve nerede yaptıklarını, yetiştiricilik sonunda hangi yan ürünleri elde ettiklerini, bu ürünleri nasıl işlediklerini, süt ürünlerini mayalamada geleneksel olarak kullandıkları mayalama yöntemlerini, geleneksel Karaburun keçi sepet peyniri için geçmişte el emeği hasır sepetler kullanılırken bugün bu kültürün yok olma sebeplerini, bu sepetlerin geçmişte nereden temin edildiklerini, nasıl örüldüklerini bilip bilmediklerini, bu hızla yok olan kültürü (peynir, tereyağ tortu vs.) gelecek kuşaklara aktarmak için neler yaptıklarını, ürünlerinin satışını nasıl gerçekleştirdiklerini, çocuklarının yetiştiriciliğe devam etmeyi düşünüp düşünmediklerini, yetiştiricilik haricinde başka işler yapıp yapmadıklarını, sağlıklı hayvan yetiştiriciliğinin başlıca önemli noktalarını, “kıımız” hakkında bildiklerini, geçmişten günümüze veterinerlik hizmetlerinden nasıl yararlandıklarını, hayvanlarına alternatif olarak uyguladıkları tedavi yöntemlerini, çoban iş gücünü nereden karşıladıklarını, hayvanlarla nasıl iletişim kurduklarını, sürüye liderlik yapacak ve boynunda çan taşıyan hayvanların nasıl belirlendiğini, yöremizde gerçekleşen kırkım ritüellerinin dünü ve bugününü, kırkım sonunda elde edilen tüyleri nasıl değerlendirdiklerini, değişen iklim koşulları nedeniyle nelerle karşı karşıya geldiklerini, yetiştiricilik alanlarının azalıp azalmadığını, yöremizde geleneksel keçi yetiştiriciliğinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için nelerin yapılması gerektiğini ve yetiştiricilik günlerinde başlarından geçen ilginç bir hikayeleri var mı?” diye sorduk.

Bu soruların cevaplarını yine Karaburun’da yetiştiricilikle yıllarını geçirmiş insanlarımızda bulmaya çalıştık. Cevaplar sırasında kimi zaman gülümsedik, kimi zaman hüznüldük ve aradan yıllar geçmiş olsa da Karaburun’u güçlü kılan şeyin ne olduğunu gördük ve öğrendik.

Cevapların metne dökümü sırasında en az cevaplar kadar önemseydiğimiz yöresel dili de bozmadan kullanmayı tercih ettik. Sadece keçi yetiştiriciliğinin değil Yarımada’nın da önemli bir kültürel parçası olan yöresel deyişleri bu çalışmada bir nebze olsun kayıt altına almış olmak bizleri sevindiren bir diğer sonuç oldu.

BAKALIM YEREL HALK, KENDİ YÖRESEL DİLİYLE KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİNİ NASIL ANLATMIŞ:

Yusuf Arıcı (Çoban, Yaylaköy)

“1959 doğumluyum. 9 yaşında başladım oğlak gütmeye. 2004-2014 senelerinde ara verdim. İki dönem muhtarlık yaptım. Kamyonculuk yaptım ama en güzel en bereketli iş bu kara keçi. Ama maalesef bu mera olayları, bu rüzgâr gülleri, bu zeytin arazileri bizi perişan duruma

getirdi. Şu anda gördüğünüz bu Yaylaköyü'nde 9 tane sürü var, bu 9 tane sürü her biri ikişer kişi ile ortak yani 18 aile bu sürülerden ekmek yiyecek. Bu ailelerin 15 tane yetişme çağında okuyan evlenecek çocuğu var. 15 gün önce maalesef aldığım duyuma göre köyümüz için 1700 dönüm mera ayrılmış. Bizim geçimimiz sadece hayvancılık bu hayvancılık olmadı mı bizim hiç burda yaşamamıza gerek olmaz. Ama bir yandan rüzgâr gülleri bir yandan zeytin arazileri.... Benim muhtarlık dönemimde 7800 dönüm mera ayrıldı, bilirkişilere imzalatıldı. Ama öbür meralara ne oldu bilemiyorum. Rüzgâr güllerine mi verdiler zeytincilere mi? Geçen gün duydum birileri 1000 dönüm tekrar kiralamış. Bu köy 1700 dönüm meraylan kalmışsa ben yetkililere sesleniyorum, bizi en yakın zamanda buradan alsınlar başka yere sevk etsinler. Bizim dayanacak halimiz kalmadı. Bizim geçim kaynağımız burada sadece keçi. Şurda 3-5 komşunun ovada (Küçükbahçe'de) karın doyurmaz da yine de biraz mandalin bahçesi var. Biz ne yapalım? Nereye gidelim? Bu hayvancılıkla geçim sağlayan ailelerin 15 tane çocuğun babası çocuklarını neyle okutacak? Neyle evlendirecek? Bizim başka geçim kaynağımız yok bu köyde. Biz rüzgâr güllerine de karşı değiliz, zeytincilere de karşı değiliz. Sadece köyün yakınına olmasına karşıyız.

Yaz günlerinde hayvanları Bozdağ'a çıkarıp idare ediyoruz ama kış günlerinde köyün yakında hayvanları otlatmak yer kalmadı. Zeytin ağaçlandırma sahalarının etrafı çevrilirken bütün yollar kapatıldı. Bizlerin sürülerini bir dağdan diğerine geçirmek için kullandığımız yollar kapatıldı. Kışın bizim hayvanlar derede yayılırdı, dereleri bile tel örgüyle çevirdiler. Köyümüzün dibinde 7 tane rüzgar gülü kuruldu. Bu rüzgâr güllerinin kaldırdığı toz çalılırların üzerini kaplayınca hayvanlar çalılırları yemiyor, yiyenlerde hasta oluyorlar. Dilerim Allah'tan bu kış bol yağışlı geçer, bizim kışlağımız köyün yanında ki bu karşı tepeler yağmur yağarda tozlar biraza temizlenirse hayvanlar yer, yoksa kışı hazır yemle geçirdik mi halimiz harap.

Bizim süt sattığımız çok belirli bir zaman. Biz mart ayının ilk haftasında başlarız. 15 Temmuz dedin mi süt sağıp satmayı keseriz. Kış için kelle peyniri yaparız, temmuz ayında sütler yağlandı mı tulum peyniri, kopanisti yaparız. Bizim peynirimiz çok özel olduğu için hiç elimizde peynir kalmaz, alıcı ayağımıza kadar gelir bizi bilir. Sepet peynirinin sepetini ben kendim örerim ama artık plastikler çıktı artık eski örgü işi de kayboldu. Yapması zor zaten, şimdi ki gençler bunları yapmak istemiyor.

Benim iki tane çocuğum var bizden sonra bu işi yapacaklarını hiç zannetmem. Bizden sonra ailede bu işi yapacak yok. Garaburun köyleri içinde hiç Rum kalmamış tek köy bizim köyümüz. Biz doğma büyüme Yörügüz. Köyün aşağısında bir çeşmemiz var aşağı yukarı yarım asırlık.

Peynirlerimizi mayalamak için kendi oğlak mayamızı kullanırız. Bir aylık kesilen oğlağın içinde kendi mayası var, bu mayayı kuruttuk mu bu maya daha randımanlı olur. Bu mayanın içine tuz atıp kuruturuz. Sonra az az kenarından kesip tülbentin içinde ıslatıp peynir mayası olarak kullanırız. Ertesi seneye kalırsa buzdolabında da saklanır hiç bozulmaz.

Geçmişte kırkımlar daha güzeldi daha bereketliydi. Bütün herkes yapardı. Kendi köyünden başka çevre köylerden eşin dostunda gelirdi. Ama gittikçe hayat şartları mı bilmiyorum her şey eskiye göre kısıtlandı. Geçmişte gelen misafire göre 3-4 tane hayvan kesilirdi. Kazanlar dolusu yemekler yapılırdı. Pilavlar, hoşmerimler, yapılırdı. Bayram havası gibi bir şenlik yaşanırdı. Eskiden biz kırkımdan çıkan tüyleri değerlendiremezdik ama alıcısı çoktu. Gelip Menemen'den alırlardı. Ama şimdi alıcısı falan kalmadı.

Hayvanın sağlığı için sadece ilçe tarıma müracaat edersen yararlanıyorsun, o kadar. Devamlı bu işe bakan veteriner yok. Dağ üstünde sarıca ağaç dediğimiz bir ağaç vardır sarı sarı çiçek açar, biz bunu bulup kökünü kazıp çıkarırdık. Saçaklarını ezip kazanlarda kaynatırdık. Bundan bir çay bardağı verirdik hayvana yel için. Bizim eskilerden duyuşumuza göre bundan

beş sene üst üste hayvanlara verdin mi hayvanları yel almazmış. Ama şimdi veterinerler bunu kabul etmez. Katran kullanıyorduk, şimdi veteriner aşırı vuracaksın diyor.

Bu köyün etrafındaki meralara zeytin dikilmeseydi, rüzgar gülü dikilmeseydi diyelim eskiden aynı sayıda hayvan 300 - 400 kg günde süt verirdi, şimdi 100 kg daha az süt veriyor. Bu hayvan ne kadar havalı serbest yer olursa o kadar fazla süt yapar. Ama yoldan çevir, kamyondan çevir, telden çevir bu hayvan küsüyor strese giriyor daha az süt veriyor. Bizde gerçekten organik yapmak için sadece meralardan yararlanıyoruz başka yem vermiyoruz.

Sürüye liderlik eden hayvan zaten oğlakken başlar ama 1 yaşına girdi mi kendini belli eder. Lider hayvan her zaman sürünün önünden gider. Arkadan giden hayvan hiçbir zaman için lider olamaz. Büyük ormanlara girdik mi lider hayvanların boynundaki çandan diğerleri de onu takip eder. Bizim hayvanları yönetmek için çıkardığımız sesler, her sürü ile çobanın arasında özel bir dil. Başkasının sürüsüne aynı şekilde seslensen çeviremezsin. Diyelim benim kendi hayvanımla aramda aşağı yukarı 500 metre 1000 metre mesafe olacak seslendi mi döner gelir.

Sürüye güvenip işi bilen çobana bırakmak istersen Karaburun'da on taneden bir tane insan çıkmaz. Zaten adam bilse kendi yapar, gidip başkasına çobanlık etmez. Daha önceki yıllarda dağa eşekle katırla giderdik, şimdiki traktörle gidiyoruz.

Dağlarda eski su kaynakları yok oldu. Eskiden ağustos aylarında hayvanları sulamak için kullandığımız suların hiçbiri yok artık. Ondaki yaz aylarında merada hayvanlara tankerlerle su taşır olduk. Hiç unutmam, seneler önce 21 Kasım'da o zaman sürülerle dağda yatıyorduk kepenekle. Kurt'ta vardı. 21 Kasım'da gece neden ısınamıyoruz diyoruz, bir sabah bir kalktık bembeyaz kar yağmış. Tabi şimdi o şartlar o havalar yok. Bugün Kasımın kaçı oldu hala yaz günü gibi havalar. İklimler değişiyor. Bilmem kaç senesi 9 Aralık'ta bir kere kar yağmıştı, hayvanlar karın içinde kaldılar.

Eskisi gibi şimdi kurtta kalmadı ama son iki senedir yazlıkçılardan besleyip terk ettiği köpekler sürülerimize saldırıp çok zarar veriyor. Bu sene sırf bu terk edilen köpekler yüzünden 70-80 hayvan telef oldu. Dün akşam Bozköy'de ağıla köpekler kalgımış, sabah kapıyı çoban kendi açmış köpekler içerde yatıyor. 50-60 tane çepiş keçiyi telef etmişler. Bak şimdi hayvan hakları diyoz, hayvanları terk edip gidiyoruz. Bu hayvanları aç bırakıyoz şimdi bu hak mı adalet mi? Hayvan hakları mı bu şimdi? 2 ay bakmaklan İzmir'e kaçıp gidiyorlar ondan sonra hayvan haklarından bahsediyorlar. Gözümüzden görmesek yaşamasak köpek hayvan yirmi deriz.

9 yaşından beri oğlak güdüyom dedim, az önce. Köyümüzdeki rüzgar güllerinin müdürü bir yerlerde "20 yıl sonra Yaylaköy diye bir köy kalmayacak" demiş. Bu kısıtlı meralarımızda kiraya verilmeye devam ederse, bizim hayvancılıkla işimiz biter. Kendi köyümüzde "yabancı" olduk, göçecek yer arar olduk. Yörük kültürümüz yok olmak üzere. Bu, ne yaman bir yazıymış."

Metin Denizeri (Çoban, Salman Köyü)

"Hayvancılık işi bize dedemizden kalma. Dedemin ömrü hayvancılıkla geçmiş, babamın zamanında devam ettik. Bende yaklaşık 25 senedir bu işi yapıyorum.

Buralarda zeytincilikten önce 1200, 1500 hayvan vardı. Şimdi 400, 500 hayvan kaldı. Mera olmadığı için hayvan sayısı azalıyor. Devlet tarafından verilen arazilere zeytinlerin dikilmesiyle çitler çekildi, çitlerle etraf kapanınca meralar azaldı. Eskiden mera olan hayvanların otladığı yerlerde şimdi hiç hayvan yok. Çevrilen çitlerle su kaynaklarına ulaşım zor. Mecburen dağda 6 ay duruyoruz. Hayvanları aşağıya köye indirsek yol yok, bir tane yol var.

Hayvandan elde ettiğimiz sütü Balkan firmasına satıyoruz. Süt olduğu sürece süt satma sorunu yok gelip alıyorlar. Sattığımız süt çok ucuz. Yem fiyatlarıyla sütün fiyatını kıyaslarsak çok ucuz. Sütü 2 liraya veriyoruz. Yarım litre su zaten 1,5 lira. Peynir yapımı zor ve zahmetli tüm gününü ayırman gerekiyor. Genellikle süt ve canlı hayvan olarak satıyorum.

Devlet kara keçinin artışı için destek veriyor, bir tek ondan destek alıyoruz onun dışında bir destek yok.

Hayvancılıktan başka arıcılık ve mandalin yetiştiriciliği yapıyoruz. Ama en çok hayvancılık yapıyoruz. Hayvanlar çocuk gibidir, hayvanın hasta olduğunu anlamanız, kendiniz tedavi etmeniz lazım. Kendiniz anlamazsanız çok zor. Devletin bir desteği yok. Devletin veterineri belli başlı aşular var mesela veba gibi bitek bunları yapar.

Eskiden kurt sorunu vardı geceleri silahla beklerdik. Şimdi yaban domuzu, sokak köpekleri var. Hayvanlara zarar veriyor, yiyorlar. Eskiden kırkımlar köy düğünü gibi olurdu. Davet ettiğin herkes gelirdi. Kazanlarla etler yemekler pişirdi. Kırkımdan çıkan kılları eskiden gelip satın alırlardı çadır, keçe yaparlardı. Şimdi alan satan yok.

Sürüleri otlatmakta çok büyük sorunlar yaşıyoruz. Mera alanlarında geçişlerde çitler var. Hayvanların geçmeleri için köyden tek bir tane geçiş yolu bırakılmış o yolda olmasa hayvanları yaylaya çıkaracak yol yok. Hayvancılık yapmak artık her gün daha da zorlaşıyor. Rüzgâr gülleri meraları bitirdi dağda her yer otoban gibi yol oldu. İş makineleri çalışıyor. İlk zamanlar hayvanlar bu seslerden korkarak düşük yaptı, şimdi alıştılar korkmuyorlar.

Eskiden elektrik yoktu. Şimdi 24 saat elektrik var. Dağdaki evimde buzdolabım, televizyonum, sıcak suyum var. 67 yaşındayım hiçbir sağlık sorunum yok eskiye göre birçok şey daha kolay. En büyük sorunumuz meraların azalması. Orman Müdürlüğü denetimleri azalttı oda eskisi gibi denetim yapsa hayvanları otlatacak yer yok.”

Ali Atalay (Muhtar, Salman Köyü)

“İlkokuldan sonra hayvancılığa başladım. Keçi ve koyun üzerinde 60 sene devamlı hayvancılık yaptım. Yaşım itibarıyla artık bıraktım. Hayvanların sütünü mandıraya süt olarak satıyordum. Daha sonra süt işini bıraktım. Kendime göre yemeklik besliyordum. Kuzuları ve keçiyi belli bir dönem süt ile besliyordum. Kuzulardan para kazanıyordum. Kurban bayramlarında satarak para kazanıyordum.

23 Nisan veya Hıdırellez de yaylaya çıkardım. Yaylada yerlerimiz vardı. O zaman her yer açıktı şimdi olduğu gibi tel çekili değildi. Hayvanları güderek götürürdük. Yaylada ekim - kasım ayına kadar kalırdık. Sonra köye geri dönerdik.

Eskiden kırkımlar düğün gibi olurdu. Şimdi eskisi gibi değil herkes kendisi yapıyor. Kırkımdan sonra yılda iki üç kez hayvanları denize sokardım. Tüyleri bembeyaz olur, temizlenirdi. Hayvancılıktan başka eskiden üzüm yapardık her yer üzüm bağıydı, para yapmayınca bıraktık. Enginar dikerdik. Enginar toplandıktan sonra ovalarda kalan enginar yaprakları hayvanların otlatılması için kalırdı. Tarlalar hayvanların otlamasıyla temizleniyordu. Enginar yaprağı yiyen hayvan çok susardı. İki üç yerde hayvanlar için su teşkilatı vardı. Hayvanlar bu yörede en çok sonbaharda çimen, ilkbaharda tırfil yer. Bu bölgede hayvanların eti lezzetli olur. Eskiden yemi hiç bilmiyorduk. Şimdi yemle beslenen hayvanların etlerinin lezzeti kalmadı.

Eskiden kurt çoktu. Akşam olmasıyla merak ederdik. Silah sırtımızda, elimizde fener, kurt nerden saldıracak diye beklerdik, kurtlar sürü halinde gezerdi. Kurtlardan çok çektik. Şimdi de domuzlar çoğaldı. Kurtlar, Çeşme otobanından sonra azaldı.

Eskiden 40 hanelik köyde 1500 hayvan vardı, şimdi 500 hayvan var. 93 senesinde kadastrocuların gelmesiyle bilmediğimiz için köyün çoğunu evlerin yanına kadar hazine arazisine yazdılar. Hayvanları otlatacak mera kalmayınca insanlar hayvancılığı bıraktı. Herkes İzmir'e gidiyor. İki çocuğum var ikisi de İzmir'de yaşıyor.”

Alaaddin Kandıralı (Çoban, Kösedere Köyü)

"Hayvan yetiştiriciliğine babamın bana miras olarak 30 tane keçi vermesi ile başladım. 30 tane keçiyi çok merak ettim, bunları üreterek yavaş yavaş 150 tane yaptım.

Garaburunda (Karaburun) kışlak deriz biz, kenarları üzerleri kapalı 15-16 tane kışlak sayarım. Garaburun'dan Kösedere'ye kadar. Bu kışlakların içinde biz altı ay, kışları geçirirdik. Kışlaklardan keçiler doğum yaptıktan bir müddet sonra, oğlaklar azıcık büyüyünce keçilerimizi sağmaya başladık.

Eskiden mandıralar vardı. Sütleri farklı yerlere verirdik. Sepet peyniri de yapar, köye getirirdik. Taze peyniri alan alır kalanını salamura yapardık. Peyniri oğlak mayasıyla yapardık. (Süt emmeye devam eden araziden bir şey yemeye başlamamış oğlak kesilir, işkembesi kavanoza alınır, peynir altı suyuyla karıştırılır. Bir sonrası peynir yapımında maya olarak kullanılır). Herhangi bir zehirlenme riski asla yoktur ve bu mayayla yapılan peynirin aroması daha lezzetli olur. Bu mayanın olmadığı zamanlarda mandıralardan maya satın alırız. Biz lor ve sepet peyniri yapardık. Bazı arkadaşlar da kopanisti yapardı. Garaburun'da, Eğlenhoca'da peynir sepeti ören arkadaşlar vardı (Eğlenhoca'daki Gapsız İbrahim vefat etmiş) çok güzel sepet yapardı, biz ondan alırdık.

Benim çocuklarım hemen İzmir'e kaçtılar iş için, hayvancılığı öğretemedim. Ben de yaşlandığım zaman 20-30 tane kadar kendim bakmadığım için dağa çobana verdim. Küçükbaş hayvancılığın dışında, ineklerim de vardı benim. Ovacıklarda (aşağı Ovacık'tan bahsediyor) çok arazim vardı benim. Çok ekin ekirdim yemlik yetiştirirdim.

Geçiye alaka göstercesin azıcık, bakasın durgunluk var kulağının ucundan keser çırparsın. Kulağını acık ganadır çırparsın çok faydası olur. İyice çok olursa veterinerine haber veririz. Garaburun'da veteriner var, kendimizde elimizden geldiği kadar ilaç yaparız. Kıımız (ağız sütü, kolostrum) başta gelir. Oğlak zaten 1 ay kıımız içecek de anca hizaya gelecek. Kıımız içecek yatacak güneşe garşı. İlaç için katran kullanırız. Katran Urla'da meşhurdu çok. Burda da yaparlardı emme Urla'dan gider alır getirirdik. Katranı koca gazanlarda kaynatırız hepsine bir uçtan acık acık içiririz. Acık fazlaca verirsene götürür. Biraz seyтин yağ goycasın içine o zaman yel yapmaz (Yel keçi memesinde oluşan iltihaptır, süt bu şekilde sağılırsa maya tutmaz). Üzerliği de gaynatırız, onunda içine seytinyağ gatar içiririz. (Bu uygulamalar devamlı hayvanın sağlıklı kalması için yapılmaktadır).

Benim çobanlar Mordoğan'dandı, bi de Eğlenhoca'dan, Yayla'dan. Benim çobanlar işi biliyorlardı, dedelerinden kalma mirastı bu iş. Şimdi gençler acık işi (avare) oldu.

Bak şimdi, çan takılacak hayvanlar oğlaktan belli olur. Beli uzun olur büyücek belli olur. Büyüdüğü zaman büyük çanlar erkeklere, facık (küçük) çanlar keçilere takılır. Şimdi bazı hayvanlar var sahibine çok alışık fişkırak çaldın mı, vıtvıvt dedin mi hop durur. Birkaç kere daha fişkırak edersen döner. Bunlar hep terbiye emme her sürüde olmaz o. Çoban, sonra keçileri tek tek ağıla koyar, kendisi kapıya oturur, içerde hayvanı koşturan olmaz. Gel kızım gel kızım dediği zaman tek tek hepsi gelir sağar.

Şimdi kırkımı da kaldırdılar, eskisi gibi yok. Önceden telefon ederiz haber veririz, yarın filan yerde gelin buyrun diye oraya gelirler. Kırkımda, ağılın içine çivileri çakarız, onların hepsine urgan geçiririz sonra o urganları hayvanların kafalarına takıverirler makasla tüyler kırılır. Bi

taraftan hayvan kesilir, bi taraftan yemek pişer. Kırkım bittiği zaman bütün ağılın içindeki geçileri birdenbire salıverirler. Tüfekte havaya ateş açılır, köpeklerde hayvanların arkasından koşarken kutlama yapılır. Herkesin hayvanı sıraylan kırkılır senin 50 benim 30, herkes kılını getirir, çuvala koyar köye getirir. Sonra dışardan gelirler onları toplarlar, o da kalktı şimdi.

Yağmur yağdığında eskiden kepenekler vardı, üstümüze alıverirdik, suyu çekerdi. Şimdi ne bilin! Naylonu kafana geçirirtursun şapka yapıtırsun ıslanma yok bişi yok.

Dağlarda kurt vardı eskiden. Burda dağda benim geçi vardı. Bir gün haber geldi gittik. Bu Bozdağ'da, Karareis tarafında böldürmüşler geçiyi (sürü ikiye üçe ayrılmış) ağıla gittik geçilerin yarısı yok. Garanlık bastı ertesi gün iyice tepelere çıktık, orda bir tane, burda bir tane 50 - 60 tane var hepsini canavar öldürmüş (Kurt). Kurtların nesli Garaburun'da İzmir Çeşme otobabanı yapıldıktan sonra tükendi.

Şimdi hayvancılık çok zor. Su kaynakları azaldı. Şimdi dağa tankerlerle şebeke suyu taşınıp onlarla idare ediyorlar. Eskisi kadar çalı ve ot olmadığı için artık bütün yetiştiriciler hayvanlara yılın belli zamanlarında yem yediriyorlar. Bizim burasında (Kösedere civarı) otlama alanları pek küçülmedi. Şimdi televizyon var, gençler İzmir'e emekli olurum diyerek kaçıyor. Gençler bu işe devam etmezler.”

Taner Gülhan ve Sezgin Gülhan (Çoban, Kösedere Köyü)

“Ben bu işe koyunculuk ile başladım daha sonra yemlerin pahalı olmasından dolayı kıl keçisine geçtim. Ege Üniversitesi'nde Funda Erdoğan Ataç Hocamız bizi bilgilendirdi, eğitim aldık ve karakeçi işine geçtik.

Yılın belli dönemleri kasım ayından mayısa kadar kışlıkta kalıyoruz. Yaza girerken mayısta yaylaya çıkarıyoruz. Peyniri kendimize yetecek kadar üretiyoruz. Süt satıyoruz. Süt bizim için ikinci planda kalıyor. Genellikle keçi eti pahalı olduğu için uzun zamandır canlı hayvan satmak için yetiştiriyoruz.

Peynir yaparken şırdan dediğimiz geleneksel mayalama yöntemini kullanıyoruz. Yeni doğan oğlaklar tek mideyle doğuyor. 20 günlükken anneden emdiği sütle midesinde parçalar halinde mayalar oluşuyor. Oğlaklar kesilerek midesinden bu mayalar alınıyor tuzlanıp asılarak kurutuluyor. Bu kuruyan maya sulandırılıp peynir yapımında kullanılıyor. Eskiden örgü sepetlerin içine konurmuş peynirler, şu anda kullanılmıyor. Eskiden plastiklerin olmamasından insanlar kendince bu yöntemi geliştirmiş. Şimdi, genellikle plastikler kullanılıyor.

Sağlıklı bir hayvan doğduğunda anne keçinin sütünü emmesi önemlidir. Keçilerin bakım zamanları var bunlarda tam olarak yapıldığında sağlıklı keçi yetişir. Hayvanlar nankör değildir. Size sizin verdiğinizin fazlasını verir. Hayvan sağlığı için ilçe tarım genel bazı aşıları yapıyor. Hayvan hastalandığında tedaviyi sizin yapmanız gerekiyor çünkü veteriner demek para demek. Giderleri azaltabilmek için veteriner kendiniz olmanız gerekiyor. Geleneksel yöntemleri uyguluyoruz. Göktaş çürüklere iyi geliyor, zeytinyağı sürdüğümüzde bit, pire, kene hayvandan uzaklaşıyor.

Artık yöremizde de dışarıda da çoban bulmak çok zor. İnsanlar dağın başında tek başına beklemek istemiyor. Sürüde hayvanlara çan takarız. Cüsse ve yaş olarak büyük olan keçi lider olur kendisini belli eder öncü olur. Kırkım insanların değil hayvanların şenliğidir. Hayvan tüylerinden, bittenden, parazitlerden, kurtuluyor rahatlıyor ve daha fazla verim veriyor. Eskiden kıldan çadır yapılmış, çul (zeytinyağı sıkılmak için değirmenlerde kullanılmış) yapılmış. Şu anda böyle bir kullanım yok, bu yüzden kılı alan olmuyor. Soğuk süt zinciri yapamıyoruz yapabilesek sütün fiyatı artar. Mera olan yerlere zeytin dikilmesi bizi etkiledi. Şimdi mera

azaldı hayvan da azaldı. Biz tamamen mera üzerine hayvancılık yapıyoruz. Kurt sorunu Çeşme otobanından sonra azaldı. Şu anda yaban köpekleri sorunu var.”

Hamza Tokaç (Çoban, Yaylaköy)

“Ben 1947 doğumlu doğma büyüme İzmir Karaburun Yayla Küğü’ndenim. Başka hiçbir tarafa gitmedim. Ağılda doğdum, ağılda büyüdüm. 5 kuşaktır dededen miras alıp bu işi yapıyoruz, Burdan ötesini bilmem, çocuklarım devam eder mi? Bilmem. Onu zaman bilir, meralar bilir. Biraz süt veriyoz, kalan sütü peynir yapıyoz. Genellikle kelle peyniri yaparız. Başka çok çeşidimiz yok. Peyniri örme sepetlere koyardık. Artık sepet peynirinin sepetini ören kalmadı naylonlar çıktı. Benim amcamın çocukları özerdi biz onlardan alır faydalanırdık.

Peynir yaparken oğlak mayasını maya olarak kullanırız. Oğlakların anneden ilk emdiği süte kımız deriz. Oğlak hala anasını emerken kesildiğinde işkembesinde kendi mayası olur. Onu kımızla karıştırır tuzlar, kuruturuz. Peynir mayası olarak onu kullanırız. Hayvan otlamaya başladıktan sonra bu maya içinde olmaz.

Sağlıklı bir hayvan yetiştirmek için bir kere oğlak kımızı içecek, şimdi her taraf mikrop dolu. Düzenli ilaçlarını aşılarını olacak. Oğlak kımızı içmedi mi mayalı olmaz gelişemez. Hastalandıklarında, haber verirsen veteriner gelir, sen haber vermezsen hayvan ölür, bizde biraz anlıyorduk önceden biliyorduk amelini. Eski tedavi yöntemlerini kullanmak bitti. Eskiden katran, zeytinyağı pekmez, şeker şerbeti verilirdi. Şimdi daha az kullanılıyor.

Sürüde öncü hayvan kendi kendini seçtirir. Yaylıma çıkınca belli olur. Hareketli olur hayvan, ötekiler yobaz olur. Hayvanın taşıyabileceğine göre büyük veya küçük çan takarız. 1995 yılından beri kurt bitti ama bu sene yine zarar yapan bir hayvan var ne olduğunu göremiyoruz.

Artık hayvanlarımız istedikleri besini alamıyor, çeşitler azaldı, çiçekler, çalılar... Özellikle yazın rüzgâr santrallerine gelen giden arabalar çok toz yapıyor. Toz bitkilerin üstünü kaplayınca hayvan yemiyor, tozlu bitkileri yiyen hayvanlar hasta oluyor. Bu sene yine tozdan hayvanlar ciğer hastalığı oldu. Bi dolu ilaç parası verdik.

Büyük ağaçlandırma sahaları için kiralanan yerler meralarımızı çok daralttı. Bu zeytin sahalarının etrafını çevirirlerken bize hiçbir şey sorulmadı. Yav arkadaş siz nerden gececeksiniz, size nerden ne kadarlık yer verelim? diye. Her yeri çevirdiler. Yer daraldığı gibi geçiş yollarımızda kapatıldı. Tellerin arasından 2 metre geçecek yol verilseydi, çobanlar yaşasaydı olmaz mıydı? Biz oralarda 3000 hayvan besliyorduk, çıktık, kaçtık ordan. Dağ, taş çevrildi, dedelerimizin kullandığı patika yollar kapatıldı. Çalılı yerler bile tel içine alındı. Eski sular da yok artık, sular azaldı. Taşıma suyuyla hayvanlara su götürüyoruz. Eskiden ağustosun 15’inde bile sular akardı şimdi yok öyle su kalmadı. Hayvancılık dışında zeytinlerimiz vardı kendimize kadar onlara baktık. Eskiden televizyon, radyo, ışık, buzdolabı, güneş paneli yoktu bunlara alıştık, artık faydalanmasak yaşayamayız.”

Leyla Arıcı (Çoban, Yaylaköy)

“Ben burda doğdum burda büyüdüm anamın evinde de çobandım, evlendim bu kapıda da kendimi çoban buldum. Hayvan güttük, peynir yaptık. Geçilerimiz doğar, kımız olur kımızını sağır piynir yaparız. Oğlakları emdirilir büyütürüz. Analarını bulmazlar facıkken. Bahar geldiğinde geçileri yeniden sağmaya piynir yapmaya başlarız. Önce salamura yapardık satardık, şimdi süt satıturuz. Sütler bittikten sonra dağ üstüne çıkardık. Bahar gelince de dağın üstüne çıkarız. O zamanda piynir yapardık. O piynirler tulum piyniriolutturu. Piynir mayasını hayvanın içinden çıkarırız. Oğlaklar süttten kesilmeden kesildiğinde işkembenin içinden alırız mayayı. Kımız sayesinde olur, lora benzer mayalar. Ağaç dalına asar guruturuz. Guruyan bu mayalıkları küçük parcalara ayırır içine kımız sütü döker, tuz atarız. Bu maya

sadece piynir mayası olarak kullanılır.

Eskiden piynirleri sepetlere koyardık. Şimdi o sepetlerden yok, benim oğlum örmeyi bilir. Bizimkileri o örerd. Ama artık plastik sepet kullanıyorlar. Artık yok ki yapacak insan kimseye öğretiyoruz. Peynir yapmayı çok insana öğrettik. Sepet peynirini, kopanistiyi. Kopanisti yapmak için loru keseye goyarız, 2-3 gün bir yere asıp suyunu akıdırız. Suyu akınca yoğuracağın kaba keseyi dökersin, yoğurursun.15 günden aşağı olmaz. Kopanisti sadece sıcak yaz aylarında yapılır. Eğer suyunu akıtmazsan leş gibi kokar, olmaz atılır yenmez. Bu peyniri yapmak çok zor Bazen tutar bazen tutmaz. Yoğurursun yoğurursun o tutunca ekmek gibi gabarır. Sonra sününce tuzlarsın galdırırın. Çocuklarım hayvan yetiştirmeye devam ediyor ancak onlar da 2 -3 seneye bırakmak zorunda galırlar. Torunlarımız devam etmez. Ekin, bağ, tütün, anason, hayvancılık, bahçe hepsini yaptık.

Hayvanlar yara olurdu yaralarda gurt olurdu. Uyuz olunca katran sürerdik. Veteriner gelmezdi, hayvanlar uyuz olduğunda zeytinyağıyla kürkütü karıştırıp hayvanlara sürerdik. Kene olurdu eset otlardan sürerdik. Şimdilerde öyle bişi yok. Hayvanlar şimdi yemli bakımlı. Bizim çobanlar hepsi kendimizdik, oğlum, gaynım. Benim adam çobanlık yapmazdı haylazdı. Bende fazla çobanlık yapmadım ama peynir yapmaya hep giderdim.

Sürüye liderlik edecek hayvanlar daha güçlülükten kendilerini belli ederler. Onlar hep önden giderler. Gençlere (insanlara) takılan beşi bir yerdeler gibi geçilerin güzelcesine, canlıcasına çan takarlar. Erkeçlere koca koca çan takarlar, böyle “küm kümküm” vururlar ses çıkarırlar.

Gırkımı işte oraklarda yaparlar (22 Haziran civarı). Gırkımda eskiden yemekler yapılırdı. Yapmayan kendi hayvanını oturur kendi gırkardı. Eskiden daha fakirdik ama yine de gırkımı şenlikli yapardık. Şimdi o eski gırkımlar kalmadı. Herkes kendi hayvanını gırkıp geçiyor. Önceden çıkan kıllar satılırdı alıcısı vardı. Şimdi ne yün satılıtturu ne kıl. Yatak döşek basanda yok artık.

Önceden kurt vardı sürünün önünü keserdi, hayvanları çevirmek gerekir başka yöne, ama geçiler kendi istediği gibi gitmek isterler yönlendirilmeyi sevmezler. Canavarlan baş etmek zordu. Şimdi canavar yok ama yazlıkçılardan terk etiği köpekler çete olup zarar yapıyor. Ne zaman Çeşme otobanı yapıldı canavar kalmadı burda bitti.

İklimler değişiyor, sularımızda eskisi gibi değil. Önceden çeşmeler oluk gibi akar eşğini döverdi şimdi bir şişe zorlan doldurttursun. Dağlardaki çeşmelerimiz hep gurudu.

Küyümüze bu rüzgar direkleri yapıldı, her taraf toz kaplandı, çetirlerin üstü hep toz toz. Yağmurda yok, hayvanlar çalıları yiyemitturu. Yine bu sene bilmem kaç tane diktiler. Bir de zeytin dikmek için her yakalar kiraya verildi. Etrafları çevrildi. Biz önceden sürüleri saldık mı bu yakalar tepeler hep boştu, şimdi telden hiç bir yere geçemezsin. Her yaka zeytin, her yaka tel. Her yaka telle çevrilik. Birde kazara geçiler telin içine girdi mi çıkamitturular, hayvanların memeklerini teller yırtıtturu, zarar görütturuz.

Burası çoban memleketi bize rüzgar santralleri ve zeytincilerin çok zararı dokunutturu. Bir keresinde norgayasında çobandık ekmeğimiz bitti, burdan köyden ekmek yollamışlar, çay çağlayan gibi akıtturu, gudurupturu geçmeye imkan yok. O derenin kenarında da bir yemiş ağacı var. Yemiş ağacına çıktım altımdan dere böyle kayaları aktarıtturu. Çok çay çok çay.... Budak gırılrsa çayın içine düşüp sulan kayalarla kayayıp gidecen. Yengemeli köyden bana ekmeği getirdi, dayaklan ağaca ekmeği uzatıverdi de aldım. Gittim sürünün yanına hiç

unutmam. Neler yaşamadık ki oğul, açta kaldık yaşta. Tepemizden sular akar, sıçanlar yanımızda oynar, bir rezilik çobancılık. bir rezillik.”